

ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ДОНИШГОҶИ ДАВЛАТИИ ДАНҒАРА

«Тасдиқ мекунам»

Директори Донишгоҳи давлатии
Данғара н.и.т., д.и.п.

Шоҳиён Н.Н.

с.2022.

Хулосаи

Донишгоҳи давлатии Данғара ба рисолаи диссертатсионии унвонҷӯ Исмоилзода Маъруф Искандар дар мавзуи «Сиёсишави дин ва хусусиятҳои муҳими он дар шароити инкишофи ҷомеаи тоҷикистонӣ: таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси 09.00.11 – Фалсафаи иҷтимоӣ.

Диссертатсияи Исмоилзода Маъруф Искандар дар мавзуи «Сиёсишави дин ва хусусиятҳои муҳими он дар шароити инкишофи ҷомеаи тоҷикистонӣ: таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ» дар ҷаласаи кафедраи фанҳои гуманитарии факултети идораи давлатӣ ва ҳифзи ҳуқуқи Донишгоҳи давлатии Данғара иҷро гардидааст.

Унвонҷӯ Исмоилзода М. И. соли 2019 Донишгоҳи давлатии Данғараро аз рӯи ихтисоси идораи давлатӣ хатм намуда, ба ӯ касби ҳуқуқшинос дода шуд.

Рохбари илмӣ – Маҳмадизода Нозим Давлатмурод, доктори илмҳои фалсафа, декани факултети фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.

Мавзуи диссертатсияи мазкур дар ҷаласаи Шӯрои олимони Донишгоҳи давлатии Данғара аз 16 –уми октябри соли 2020, таҳти № 3 тасдиқ гардидааст.

Ба унвонҷӯ аз ҷониби Донишгоҳи давлатии Данғара соли 2022 шаҳодатномаи №20 дар бораи супоридани имтиҳонҳои номзадӣ дода шудааст:

- Фалсафа ва методологияи илм бо баҳои “хуб” 19-уми феввали 2022.
- Забони хоричӣ (забони англисӣ) бо баҳои “хуб” 23-юми июни 2022;
Аз рӯи натиҷаҳои муҳокима чунин хулоса карда шуд:

Таркиби рисола аз муқаддима, ду боб, шаш зербоб, хулоса ва рӯйхати адабиёт иборат мебошад.

Кори диссертатсионии Исмоилзода Маъруф Искандар дар мавзуи «Сиёсишави дин ва хусусиятҳои муҳими он дар шароити инкишофи ҷомеаи тоҷикистонӣ: таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ» таҳқиқоти илмии мустақилона ва эҷодкорона анҷомёфта буда, бо навоариҳои худ дорои аҳамияти назариявӣ ва амалӣ мебошад. Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот дар рисолаи гузошташуда ҳал гардида, натиҷа ва хулосаҳо асоснок карда шудаанд.

Муаллиф қобилияти истифодаи методҳои муосири таҳлил, қобилияти гузаронидани таҳқиқоти мустақили илмиро нишон дода, хеле мушиқона ва ҷарфтар ба масъала муносибат намуда, диссертатсияи худро омода ва пешниҳод намудааст.

Қайд намудан ба маврид аст, ки масъалаи омӯзиши ҳодиса ва падидаҳои мухталифи ҳаёти сиёсии ҷомеа мураккаб буда, таҳлили воқеӣ ва баҳои объективиро талаб дорад. Онҳо аз ҳар ҷиҳат пурпечутобанд. Аҳамияти онҳо дар зарурати омӯзиш, мубрамаӣ ва мураккабии онҳост. Яке аз ин гуна масъалаҳо, ки дар шароити муосири инкишофи муносибатҳои ҷамъиятӣ мубрам ва зарурӣ эътироф мешавад, сиёсишавии дин ва хосиятҳои асосии он мебошад.

Инкишофи давлатҳо дар шакли давлати дунявӣ ва ифодаёбии ҳокимият дар шакли низоми демократӣ омӯзиши масъалаҳо ва равандҳои ба онҳо таҳдидоварро муҳим гардондааст. Дар ҷомеа ва давлатҳои муосир, ки либералӣ ва демократӣ таъриф мешаванд, ҳама гуна равандҳои сиёсии монетаҷавандаи рушди онҳо бояд аз ҷиҳати илмӣ дақиқ баррасӣ карда шаванд.

Масъалаи сиёсишавии дин баҳси рӯзмарраест, ки дер боз диққати олимон, таҳлилгарони соҳаҳои гуногуни донишхоро ба худ ҷалб намудааст. Доираи илмӣ ва академикии илмҳои сиёсӣ ба масъалаи мазкур бевосита таваҷҷуҳ менамоянд. Онҳо пайвастагҳои ин ду падидаи ҷамъиятиро аз диди илмӣ баррасӣ намуда, ҳанӯз аз марҳилаҳои пешин яке тобеи дигар шудан ва истифода бурдани яке аз онҳо аз ҷониби барандагони дигараш бо мақсадҳои гуногун, мавриди омӯзиш қарор мегиранд.

Рисолаи баррасишаванда низ ба яке аз мавзӯҳои муҳим ва актуалии замони муосир ба шумор рафта, дар рушду инкишофи илми фалсафа ва махсусан илми ватанӣ мусоидат менамояд.

Боиси зикри хос аст, ки мавзӯи мавриди таҳқиқоти илмӣ қароргирифта, ба омӯзиш ва таҳқиқи яке аз мавзӯҳои ниҳоят зарурӣ дар шароити имрӯза, ки дорои аҳамияти миллӣ буда, аз «Сиёсишавии дин ва хусусиятҳои муҳими он дар шароити инкишофи ҷомеаи тоҷикистонӣ: таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ» бахшида шудааст. Аз ин ҷиҳат, дар матраҳи мавзӯ, пеш аз ҳама ба омӯзиш ва таҳқиқи моҳият ва хусусиятҳои асосии раванди сиёсишавии дин дар шароити муосир дар мисоли давлатҳои дунявӣ ва махсусан Тоҷикистон, ҷанбаҳои таърихӣ ва раванди сиёсишавии дин, сиёсишавии дин ҳамчун меъёри номувофиқ дар инкишофи давлати дунявӣ, сиёсишавии дин сарчашмаи таъсис ва шаклгирии ҳизбу ҳаракатҳои динӣ – радикалӣ, сиёсишавии дин таҳдид ба амнияти миллӣ ва инчунин сиёсати давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар муносибат ба раванди сиёсишавии дин, дин ва иттиҳодияҳои динӣ мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор дода шудааст.

Аз ин рӯ, зарурати омӯзиши мавзӯи мазкур барои рушди минбаъдаи илми ватанӣ мусоидат намуда, муаллиф омӯзиши мавзӯи мазкурро саривақтӣ медонад. Маҳз мубрамияти мавзӯи мазкур ҳам, пеш аз ҳама, дар ҷомеа қайд намудан ба маврид аст, ки дин ва сиёсат ҳамеша бо ҳам иртиботи зич доштанд. Аз ин рӯ, навоарӣ ва тағйиротҳои

диниरो берун аз манзараи сиёсии ҷомае дарк кардан ғайриимкон аст ва арзёбии рӯйдодҳои сиёсӣ бе назардошти таъсири дин ба ҷараёни онҳо низ номумкин мебошад. Сиёсигардонии дин ва динигардонии сиёсат яке аз тамоюлҳои асосии муносибатҳои мутақобилаи сиёсат ва дин дар олами муосир аст. Сиёсигардонии дин, аксаран, дар шаклҳои мухталиф зухур пайдо мекунад. Он як навъ майлон ва дараҷаи рӯовариҳои ходимони динӣ ва иттиҳодияҳои динӣ дар фаъолияти сиёсӣ, раванду ҳодисаҳои ҳаёти сиёсии ҷомае, ташаккули дараҷаи маънавиёт ва шуури сиёсӣ ба ҳисоб меравад. Динигардонии сиёсат бошад, ҳолатеро мефаҳмонад, ки сиёсатмадорон омилҳо ва унсурҳои диниро дар баррасӣ ва ҳалли масъалаҳои мухталифи ҷомае ба назар мегиранд. Метавон ҳолати мазкурро як тарафи тамоюли релятивизми инкишофи ҷомае дар раванди инкишофи ҷомае донист. Сиёсигардонии дин ва динигардонии сиёсат дар тӯли таърих омезиш меёфтанд. Имрӯз дар шароити ҷаҳони дунявӣ, ҳамкории дин ва сиёсат на танҳо қатъ нашудааст, балки шаклҳои нав пайдо карда истодааст.

Сиёсишавии дин аз дараҷаи баҳамалоқамандӣ ва баҳамтаъсиррасониву истифодабарии ду падида – сиёсат ва дин вобастагии калон дорад. Ҳамкории ҳаёти динӣ ва иҷтимоӣ - сиёсӣ яке аз мушкилоти муҳим дар тамоми ҷомаеи ҷаҳонӣ ба ҳисоб меравад. Ба таври васеъ, омили динӣ дар ҳаёти иҷтимоӣ ва сиёсӣ дар гузашта ба таври васеъ зоҳир мешуд.

Сиёсишавии дин хоси ин ва ё он дини муайян, хоси ин ё он марҳилаи муайян, хоси ин ё он ҷуғрофиёи муайян нест. Тамоюли мазкур хосияти универсалӣ дошта, метавонад дар ҳама маконҳо, дар ҳама замонҳо ва дар ҳама динҳо зухур пайдо намояд. Дар шароити муосир, аксаран, эҷод ва ба вучуд омадани чунин тамоюл сунъӣ ва субъективона ба назар мерасад. Чунин ҳолат ба ҳамаи динҳо дахл дорад. Дар охири асри XX ва ибтидои асри XXI тамоюли сиёсишавии дин бештар хоси дини Ислом гардид. Дини Ислом ба як омили қиддии таъсиргузор ба

равандҳои сиёсӣ ҳам дар дохили кишварҳои алоҳида ва ҳам дар сатҳи байналмилалӣ тағдил ёфтааст. Дар баробари ин, сиёсӣ шудани дини Ислом дар ҷаҳон ташаннуҷи иҷтимоӣю сиёсиро ба вуҷуд меорад. "Эҳёи Ислом" ё "Эҳёи исломӣ" дар солҳои 1960 оғоз шуд. Асри ХХ, пас аз пошхӯрии системаи ҷаҳонии мустамликадорӣ шоҳиди мавҷи васеи тамоюли сиёсишавии дин гардид. Бар асари пошхӯрии низоми дуқутбӣ ва бадном кардани идеяи коммунистӣ ҳамчун идеологияи ҷаҳонӣ ба раванди сиёсӣ шудани ислом тақони нав бахшид.

Дар шароити муосир мазмуни нав пайдо кардани сиёсати ҷаҳонӣ бештару пештар иттифоқҳои бузурги динӣ, ба монанди Шурои умумиҷаҳонии калисоҳо, Созмони Конференсияи Исломӣ, Бародарии умумиҷаҳонии будпарастон, Созмони умумиҷаҳонии сионистон ва ғайраҳо аз худ бештар таъсир мегузоранд. Онҳо кӯшиш мекунанд ба сиёсати ҷаҳонӣ дар сатҳ ва дараҷаи муайян таъсир расонанд.

Муайян намудани сабабҳо, заминаҳо ва омилҳои сиёсишавии дин кори сахл нест. Ҳолати мазкур аз гуногунии сабаб, замина ва омилҳо вобаста мебошад. Аз шумули сабабҳо ва омилҳои ба вуҷуд омадани сиёсишавии дин ҳамчун тамоюли динӣ – сиёсии замони муосир равандҳои иҷтимоӣю иқтисодии ҷомеа ҳамчун омилҳои таъсиргузор ва аксаран шиддатзо ҳисобида мешавад. Дар ростои муайянкунии сабабҳо ва омилҳои сиёсишавии дин, сабабҳои дигари он аз равандҳои иҷтимоӣю сиёсии ҷаҳонӣ вобаста мебошад. Махсусан, дар ин раванд ҷаҳонишавӣ низ таъсири амиқ мерасонад. Сабабҳои сиёсӣ шудани дин ва радикализатсияи онро дар сатҳҳои гуногун: ҷаҳонӣ, минтақавӣ ва дар сатҳи давлатҳои алоҳида баррасӣ кардан лозим аст.

Аз рӯи натиҷаҳои муҳокимаи диссертатсия маълум гардид, ки дар қор як қатор навоариҳои илмӣ таҳқиқот мавҷуд мебошад:

Навгониҳои илмӣ таҳқиқот дар он зоҳир мегардад, ки бори нахуст дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳқиқоти диссертатсионие пешниҳод мегардад, ки дар илмҳои сиёсии ватанӣ масъалаи раванди сиёсишавии

дин ҳамчун раванди сиёсии манфӣ дар инкишофи ҷомеаҳои миллӣ, аз ҷумла, ҷомеаи миллии тоҷикистонӣ, хусусиятҳои муҳими он дар шароити муосир дар шакли васеъ ва бо фарогирии як қори таҳқиқоти илмӣ мавриди омӯзиш ва таҳқиқ қарор дода шуда, хусусиятҳои муҳими ин раванд нишон дода шудааст. Бандҳои алоҳидаи навоғии илмиро ба таври зерин нишон додан мумкин аст:

- дар заминаи таҳлилу таҳқиқи адабиёти илмӣ моҳият, хусусиятҳои муҳими сиёсишагии дин нишон дода шудааст;
- сабабҳо ва заминаҳои ташаккулёбии сиёсишагии дин дар шароити муосир нишон дода шудаанд;
- дар заминаи омӯзиши омилҳои таъсиррасон ба сиёсишагии дин таъсири омилҳои хориҷӣ ба зуҳури ин падида таҳқиқ гардидааст;
- раванди пайдоиш ва рушду инкишофи сиёсишагии дин ҳам дар маҷмуъ ва ҳам дар шароити Тоҷикистон баррасӣ гардида, марҳилаҳои асосии ташаккулёбии он бо назардошти омилҳои сиёсӣ ва қонуниятҳои таърихӣ нишон дода шудаанд;
- шаклгирии ҳизбу ҳаракатҳои радикалӣ, хусусияти террористиву экстремистидошта дар заминаи авҷ гирифтани раванди сиёсишагии дин дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳқиқ гардида, хусусиятҳои муҳими онҳо муайян карда шудаанд;
- омилҳои таъсиррасон дар пайдоиш ва ҷоннок гардидани ин раванд таҳлилу баррасӣ гардида, дурнамои рушди принципи ҳифзи манфиатҳои миллӣ, амнияти миллӣ ва суботи сарғосарии ҷомеаи тоҷикистонӣ нишон дода шудааст.

Таҳқиқоти мазкур дар заминаи таҳлилу адабиёти илмӣ ва омӯзиши равандҳои сиёсии ҷаҳонӣ ва Ҷумҳурии Тоҷикистон анҷом дода шуда, дар он нисбат ба рушди ҷомеаи мутамаддин ва раванду ҳодисаҳои сиёсии ҷомеаи миллии Тоҷикистон ҳулосаҳои илман асоснокшуда баён гардидаанд. Бинобар ин, таҳқиқоти мазкур, пеш аз ҳама, дар шароити Тоҷикистон барои омӯзиши минбаъдаи равандҳои сиёсӣ, ҳаракатҳои

террористиву экстремистӣ, масъалаҳои гуногуни таъмини амнияти миллӣ ва ҳифзи манфиатҳои миллӣ заминаи илмию назариявӣ ба шумор меравад. Инчунин, дар асоси таҳлилу таҳқиқи концепсияҳои илмӣ зарурати ташаккулдиҳии низоми махсуси таъмини амният ва суботи ҷомеа нишон дода шудааст.

Натиҷаҳои таҳқиқот барои муҳаққиқоне, ки ба омӯзиши дигаргунҳои сифатӣ ва равандҳои сиёсии замони муосир машғуланд, аҳамияти илмию назариявӣ доранд. Хулосаҳои таҳқиқоти мазкурро дар самти таҳияи барномаҳои давлатӣ ва стратегияҳои рушди давлати миллӣ, ҳифзи манфиатҳои миллӣ, таъмини амнияти миллӣ истифода намудан мумкин аст. Ғайр аз ин, натиҷаҳои таҳқиқот ва маводи диссертатсияро дар раванди таълими фанҳои сиёсатшиносӣ, сотсиология, диншиносӣ, амнияти давлатӣ, амнияти динӣ, ҷомеашиносӣ ва монанди инҳо метавон истифода бурд. Тавсияҳои амалии муаллиф метавонанд дар фаъолияти мақомоти ҳокимияти давлатӣ низ истифода бурда шаванд.

Муҳтавои рисолаи илмӣ дар шакли маърузаҳо дар конференсияҳои ҳарсолаи илмию назариявии ҳайати профессорону омӯзгорон, унвонҷӯёну аспирантон ва донишҷӯёни Донишгоҳи давлатии Данғара мавриди муҳокимаву баррасӣ қарор гирифтааст.

Мазмуни асосии диссертатсия дар 6 мақолаи илмӣ, аз ҷумла, 3 мақола дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 3 мақола дар дигар маҷаллаҳо ва маводи конференсияҳо ва дигар маҷаллаҳо ба таърифи расидаанд.

ИНТИШОРОТИ НАТИҶАҲОИ АСОСИИ ТАҲҚИҚОТ

Мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳои тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Комиссияи олии аттестатсионии Вазорати маориф ва илми

Федератсияи Россия ҷоп шудаанд:

Феҳристи интишороти имии доғалаби дарёфти дараҷаи илмӣ

Мақолаҳое, ки дар маҷаллаҳои тақризшавадаи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҚОА Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия ба таъб расидаанд.

[1-И]. Исмоилов М.И. Сиёсишавии дин: муносибати назариявӣ ва концептуалӣ // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Бахши илмҳои иҷтимоӣ – иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ № 7. – Душанбе, 2022. - С. 282-288. ISSN 2413-5151;

[2-И]. Исмоилов М.И. Масъалаҳо ва заминаҳои пайдоиши созмонҳо ва ҳаракатҳои динию сиёсӣ // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Бахши илмҳои иҷтимоӣ – иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ № 11. – Душанбе, 2022. - С. 301-307. ISSN 2413-5151.

[3-И]. Маҳмадизода Н.Д., Исмоилов М.И. Таъсири омилҳои беруна ба раванди сиёсишавии дин // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Бахши илмҳои иҷтимоӣ – иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ № 4. – Душанбе, 2023. - С. 149-156. ISSN 2074-1847.

Мақолаҳои илмие, ки дар нашриҳои дигар ҷоп шудаанд

[1-И]. Исмоилов М.И. Намудҳои асосии терроризми муосир ва моҳияти реаксионии он // Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмию амалӣ дар мавзӯи “Терроризм ҳамчун омилҳои таҳдидкунандаи пойдории давлатҳо дар шароити ҷаҳонишавӣ”. Данғара, 19-20 апрели соли 2019. С. 287.

[2-И]. Исмоилов М.И. Сиёсишавии дин ҳамчун таҳдид ба амнияти миллии мамлакат. // Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмию амалӣ дар мавзӯи “Масоили мубрами улуми фалсафӣ дар Тоҷикистони муосир”. Ш. Душанбе, 26 октябри соли 2022. С. 201.

[3-И]. Исмоилзода М.И., Муллоботур М. Ташаккули маърифати идоракунии ҷавонон дар шароити Тоҷикистони муосир: масъалаҳо ва пешомади инкишоф // Самаранокии идоракунии давлатӣ ва рушди устувори Ҷумҳурии Тоҷикистон / Маҷмӯи маводҳои конференсияи илмӣ-назариявии байналмилалӣ (ш. Душанбе, 25-26-уми ноябри соли 2022). – Душанбе. Матбааи АИДНПҶТ, 2022. С. 218-224.

Ҳамин тариқ, Исмоилзода Маъруф Искандар вазифаҳои рисолаҳо бо муваффақият иҷро кардааст, кори ӯ таҳқиқоти мустақилона анҷомёфта буда, дар рушди илми таърихи ватанӣ саҳм мегузорад.

Мавод ва методҳои истифодашуда, инчунин методологияи омӯзиш ба ихтисоси 09.00.11 –Фалсафаи иҷтимоӣ мувофиқат менамояд.

Дар асоси натиҷаҳо, татбиқи амалӣ ва сифати тарроҳӣ, диссертатсия ба талаботи Низомномаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои рисолаҳои номзадӣ мувофиқат мекунад.

Диссертатсияи Исмоилзода Маъруф Искандар дар мавзӯи «Сиёсишави дин ва хусусиятҳои муҳими он дар шароити инкишофи ҷомеаи тоҷикистонӣ: таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзоди илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси 09.00.11 – Фалсафаи иҷтимоӣ барои муҳокимаи сатҳи болоӣ тавсия дода мешавад.

Хулоса дар маҷлиси васеи кафедраи фанҳои гуманитарии Донишгоҳи давлатии Данғара қабул карда шудааст. Протоколи № 4 аз 16-уми ноябри соли 2022.

Дар маҷлис 14 нафар, ки аз онҳо 2 нафар докторон ва 4 нафар номзадҳои илм, 5 нафар саромӯзгорон ва 3 нафар ассистентон, иштирок доштанд. Натиҷаи овоздиҳӣ: «ҷонибдор» - 14 нафар, «зид» - нест, «бетараф» - нест.

Раиси маҷлис иҷрокунандаи вазифаи мудири кафедраи фанҳои гуманитарӣ

Тиллозода А.А.

Котиб, омӯзгори калон

Муллоботур М.

Имзои Тиллозода А.А. ва
Муллоботур М.-ро тасдиқ мекунам:
Сардори Шуъбаи кадрҳо ва
корҳои махсуси Донишгоҳи давлатии
Данғара

Ҷабборӣ Н.Ҷ.